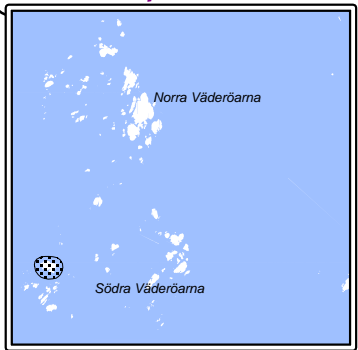

Skala 1:200 000
 0 1 2 3 4 5 km
 Rådhuset Arkitekter AB

**KULTURMILJÖVÅRD
 ÖP 2002
 TANUMS KOMMUN
 ÖVERSIKTSPLAN**

Kulturmiljövård

Utdrag ur 3 kap. 6 § miljöbalken

" Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av ... kulturvården ... skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada ... kulturmiljön...

Områden som är av riksintresse för ... kulturmiljövården ... skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket."

Kulturmiljö och kulturmiljövård i Tanum

Tanums kommun förvaltar ett mycket omfattande och rikt kulturarv med en mångfald av värdefulla kulturmiljöer. Hällristningsmiljöerna i anslutning till slättlandskapen är kanske de mest kända och har fått stor internationell uppmärksamhet, men kommunen innehåller även många andra unika kulturmiljöer. Längst i väster har vi Tanums skärgård, med dess rika innehåll av kulturlämningar från skilda tidsepoker samt kustsamhällena med sin särpräglade och karaktäristiska bebyggelse. I de östra kommundelarna finns bl a Bullaresjöarnas kulturlandskap och utmarkerna vid Kynnefjäll.

För kommunen innebär den värdefulla kulturmiljön en stor tillgång. Den kan, tillsammans med andra tillgångar som vacker natur, närhet till bad och båtliv etc, ge stora kvaliteter i boendet. En rik kulturmiljö lockar också människor till kommunen och är därför viktig för turistnäringen.

Det är ett speciellt åtagande att kunna utveckla kommunen och samtidigt värna kulturmiljön för framtiden. Det förändringstryck som finns kan, om förändringarna sker på rätt sätt, bidra till att hålla kulturmiljön levande eftersom många kulturmiljöers värde är beroende av att människor bor och verkar i kommunen. Fisket har stor betydelse för innehållet i många av kustens kulturmiljöer liksom ett levande jord- och skogsbruk är viktigt för vården av kulturlandskapet. Bebyggelsemiljöernas värde är beroende av att människor använder och vårdar sina hus.

Kulturminneslagen m m

I lagen om kulturminnen, som trädde i kraft 1989, slås det fast att vi alla har ett ansvar för kulturmiljön. Fornlämningar och fornfynd har ett starkt skydd och kyrkliga kulturminnen är likaså skyddade enligt denna lag. Mycket värdefulla byggnader eller andra anläggningar kan också ges ett särskilt skydd genom kulturminneslagen.

Inom andra lagar som, skogsvårdslagen och jordbrukets skötselag, regleras hänsyn till kulturmiljövården. Plan- och bygglagen ger möjlighet att skydda värdefulla kulturmiljöer genom områdesbestämmelser eller bestämmelser i detaljplan.

Planeringsunderlag

Kulturminnesvårdsprogram

Kulturminnesvårdsprogrammet för Tanums kommun, som godkändes av kommunfullmäktige år 1984 utpekar 54 områden som skyddsvärda. Dessa redovisas på kartan *Kulturmiljövård*. Av dessa områden ingår tolv i områden som är av riksintresse. En översyn av kulturminnesvårdsprogrammet påbörjades 2001.

Kulturminnesvårdsprogrammet innehåller dels beskrivningar av de utvalda miljöerna, dels också rekommendationer, avsedda att tjäna som information till fastighetsägare och allmänhet och även som vägledning vid bl a miljö- och byggnadsnämndens prövning av ärenden enligt plan- och bygglagen. Av kulturminnesvårdsprogrammet framgår hur kommunen avser att tillgodose och skydda såväl riksintressena för kulturmiljövårderna som övriga värdefulla miljöer inom kommunen.

Bohusläns museum har också genomfört detaljerade byggnadsinventeringar för Grebbestad och Fjällbacka.

Värdefulla odlingslandskap samt ängs- och hagmarker

Kulturmiljön ska ses som en helhet, där värden som utpekats i andra sammanhang ofta ingår. Exempel på det är värdefulla odlingslandskap och ängs-/hagmarker, vilka redovisats under kapitlen *Ekologiskt särskilt känsliga områden* samt på karta *Naturvård*. I inventeringen *”Värdefulla odlingslandskap i Göteborgs- och Bohus län”*, är områdena klassificerade från bevarandesynpunkt både vad gäller natur- och kulturvärden. Värdefulla ängs- och hagmarker finns redovisade i *”Inventering av ängar och hagar i Tanums kommun”*.

Fornlämningar

I rapporten *”Fornlämningssmiljöer i Göteborgs- och Bohus län”* (Länsstyrelsen 1984) redovisas områden i kommunen vilka kännetecknas av en riklig samling fornlämningar. De redovisas på kartan *Kulturmiljövård* som områden av regionalt intresse. Sedan rapporten togs fram har intresset mycket fokuserats kring fornlämningssmiljöerna vid Tanumsslätten och Fossum, vilka numera ingår i Världsarv Tanum, se rubriken *Världsarvsområdet*.

Vägminnen

I Vägminnesvårdsprogram, framtaget av Vägverket i samarbete med länsstyrelsen, Göteborgs muséer och Bohusläns museum (1991), har följande miljöer, vilka också är markerade på kartan *Kulturmiljövård*, utpekats i Tanums kommun:

- Gamla landsvägen längs Bullaresjöarnas västsida (väg 955 och delar av väg 163)
- Väg 1188 (över Trossö, Kalvön och Lindön utanför Havsstensund)
- Skalleröd, väg 1023 och E6 (knutpunkt Kragenäs-Skalleröd – Kil)

Riksintressen

Riksantikvarieämbetet har beslutat att följande miljöer är av riksintresse för kultur- miljövärden:

KO 47 Bottnadalen

Dalgångsbygd, där rikedom på fornlämningar, två medeltida kyrkor och ett småbrutet odlingslandskap tillsammans speglar ett småskaligt, kustnära landskapsutnyttjande från yngre stenåldern fram till i dag. Hela fastigheten Gerlesborg, med lastageplats och köpmanshus, påminner om 1800-talets omfattande havreexport.

KO 48 Fjällbacka

Fiskeläge med bebyggelseklunga främst från 1800-talet, i skyddat läge, som omges av glesare bostads- och strandbebyggelse, präglad av en för norra Bohuslän karaktäristisk utveckling, där kustfisket under 1800-talet kom att kombineras med fraktfart, fiskberedning och badortsverksamhet.

KO 49 Flötemarksön

Torpmiljö vid Kornsjöns strand, där de tre torpen och deras lägen speglar nykolonisation av utmark till gårdar i ”fjällbygd” under 1800-talets första hälft och betydelserna av våtmark för foderproduktion när marginalerna är små.

KO 50 Greby

Fornlämningssmiljö med Bohuslänns största järnåldersgravfält som med sin täta koncentration av gravhögar och inslag av resta stenar utgör ett dominerande inslag i landskapsbilden.

KO 51 Havstenssund

Kustsamhälle, där en enkel strandsittarbebyggelse vid 1800-talets mitt på ett unikt sätt utvecklas till ett planerat, enhetligt, nästan uniformt samhälle med stark anknytning till en köpmansfamilj, och där bebyggelsemiljön präglas av rätvinkliga tomter med dubbelhus och trädgårdar som omges av granitmurar och spjälstaket samt handelshus, magasin och sjöbodan vid kajen.

KO 52 Världsarv Tanum (Tanumsslätten – Kalleby – Oppen - Fossum)

Tanums hällbildsmiljö är ett enastående exempel på hällristningar av högsta kvalitet. Motivens variationsrikedom är en unik vittnesbörd om livet under bronsålder och äldre järnålder. Samspelet mellan bosättningen och markanvändningen, såsom den avspeglas i hällristningarna, gravfälten och landskapet gör Tanumsområdet till ett enastående exempel på mänsklig bosättning under åtta tusen år.

KO 53 Nasseröd - Torp – S Ödsmål

Fornlämningssmiljö, där en tät koncentration av hällristningar, speciellt många skeppristningar, tillsammans med skålgropar, rösen, dösar, stensättningar och

högar tyder på ett kontinuerligt utnyttjande av landskapet från yngre stenålder till järnålder.

KO 55 Sannäs

Kustsamhälle med sammansatt näringsbas, under 1800-talet främst fraktseglation av bl a ostron, där den sammanhållna ljusa bostadsbebyggelsen på ett för Bohuslän otypiskt sätt vänder långsidorna mot vattnet.

KO 57 Västra Bullarestranden

Kuperat odlingslandskap utmed sjön Bullaren, där fornlämningar vid en medeltida vägsträckning tillsammans med två sockenkyrkor och agrar bebyggelse i krönlägen speglar lång bebyggelsekontinuitet och Bullarens betydelse som kommunikationsstråk.

KO 72 Kalvö - Lindö - Trossö

Skärgårdsmiljö, där kulturlandskapet på de tre öarna har präglats av småjordbruk kombinerat med fiske och fraktseglation, och där tillgången på odlingsbar mark har präglat utvecklingen av de två välbevarade bymiljöerna på Kalvö och Lindö.

Särskilda hushållningsbestämmelser

Kustzonen i kommunen ingår i det bohuslänska kustområde, den sk obrutna kusten från Lysekil och norrut, som värderats högt i riksplaneringen bland annat på grund av dess särskilda natur- och kulturvärden. Kustområdet är av riksintresse enligt de särskilda hushållningsbestämmelserna i miljöbalken (MB 4 kap).

Världsarvsområdet

Sedan 1994 är Tanumsområdets hällristningar uppförda på UNESCO:s *World Heritage List*. Hällristningarna har så stort värde att de skall bevaras som en del av hela mänsklighetens historia.

Motiveringarna till UNESCO:s beslut är i första hand inriktade på hällristningarna, men man anlägger även ett helhetsperspektiv på landskapet. Motiven är som följer:

- Hällristningarna i Tanumsområdet utgör ett enastående exempel på bronsålderskonst av högsta kvalitet.
- Mångfalden av motiv ger unika vittnesbörd om många aspekter på livet i Europa under bronsåldern.
- Kontinuiteten i bebyggelsen och markanvändningen i Tanumsområdet, som illustreras i hällkonsten, de arkeologiska fynden och det moderna landskapets särdrag samverkar till att göra detta till ett enastående exempel på kontinuitet över åtta årtusenden mänsklig historia.

Beslutet innebär att Sverige har tagit på sig ansvaret att vårda och bevara hällristningarna - och området - för all framtid. Sverige erkänner enligt konventionen skyldigheten att säkerställa identifiering, skydd, bevarande och levandegörande.

Tanums kommun medverkar tillsammans med representanter för Riksantikvarieämbetet, länsstyrelsen, Bohusläns museum och markägarna i en arbetsgrupp för förvaltning av världsarvsområdet. Följande mål har satts upp för arbetet:

”Världsarvsområdet Tanums hällristningar skall vårdas och bevaras för all framtid. Kulturturismen skall utvecklas i balans med vad hällristningar, landskap och människor tål.”

Det har gjorts ett antal inventeringar som kan tjäna som hjälpmedel vid vård av bebyggelse och landskap inom Världsarv Tanum.

Vitlyckemuséet fungerar som forsknings- och dokumentationscentral och inte minst som spännande ”berättare” av hällristningarnas historia. Hela världsarvsområdet, där muséet är ett viktigt nav, har utvecklats till ett av länets främsta kulturhistoriska besöksmål.

Riksantikvarieämbetet har i två beslut år 1997 reviderat värdetexten för kulturmiljövårdens riksintressen. Om världsarvsområdet kan man läsa ”I området ingår även gravfält och fornlämningar från järnåldern. Tanumshede sockencentra med tingshus, gästgiveri och magasin. Det öppna odlingslandskapet och den agrara bebyggelsen på Tanumsslätten samt det mera småskaliga jordbrukslandskapet med ensamgårdar i slättens utkant.” Riksantikvarieämbetet fattade 1997 även beslut om ny avgränsning av riksintresseområdet KO52, vilket har inneburit en utvidgning i förhållande till tidigare, bl a i väster vid Litsleby och i öster vid Utäng.

Överväganden

Tanums kommun har följande utgångspunkter och mål för kultur- miljövärden:

- Levande kunskap om bygdens liv och historia ger individen perspektiv på tillvaron och känsla av trygghet och förankring i samhället. Seder och bruk, språkliga förändringar, dialekter, sång, musik, danser och lekar är exempel på kulturella uttryck som bör levandegöras. En god kulturmiljö är också en del av vår levnadsstandard.
- Kulturminnesvärden syftar till att bevara, vårda och föra vidare gångna tiders kulturarv inom kommunen.

Det av människan påverkade landskapet skall med varsamhet utnyttjas med hänsyn till miljön i och kring fornminnen samt värdefulla bebyggelse- och naturmiljöer.

Värda att bevara är bebyggelse och andra objekt som kan skänka inblick i äldre tiders levnadsvillkor, näringsliv, byggnadsstil och skönhetsuppfattning.

Vården av kulturmiljön bör garanteras främst genom vardaglig användning av t.ex. byggnader och fortsatt brukande av jord och skog.

Gångna tiders bebyggelse är väl anpassad till landskapet, tar inte odlingsbar mark i anspråk och avstår från grova ingrepp i terrängen. Samma inställning bör även gälla för framtiden.

Vid utformning av ny bebyggelse skall den lokala byggnadstraditionen tjäna som utgångspunkt.

Rekommendationerna i kulturminnesvårdsprogrammet från 1984 återfinns som bilaga till översiktsplanen och ska följas till dess att ett reviderat program föreligger. Fortsatt inventering och uppdatering av underlagsmaterial för kulturmiljövård inom kommunen behövs. Bland värdefulla miljöer och byggnader som kan bli aktuella att ta upp vid revideringen av programmet märks bl a Tanums skär- gård, Kaptensgården i Grebbestad, Gotte-Lars stuga i Tegelstrand, Kiddön, Stora Wrems gård, Torps kvarn, Klöveröd och kvarndam- marna vid Övertun.

För vård och skydd av världsarvsområdet är det angeläget att för- valtningsrådet, där kommunen medverkar, fortsätter sitt arbete. Vård av landskap och bebyggelse inom världsarvsområdet ska utgå från gjorda inventeringar och de ställningstaganden som görs i förvalt- ningsrådet.

Kommunen har accepterat en avgränsning av det nya riksintresse- området, som motsvarar en sammanläggning och en viss utökning av de tidigare tre delområdena. Kommunen instämmer i bedöm- ningen att miljön kring tingshuset, sockenmagasinet och gästgiveriet i Tanumshede har ett stort kulturhistoriskt värde, och har tagit upp detta område i kulturminnesvårdsprogrammet. Denna miljö är

emellertid både historiskt och visuellt helt skild från bronsålderns hällristningsmiljöer, och avskärmas från dessa både av terrängen och av den nutida bebyggelsen i Tanumshede. Kommunen kan acceptera att tingshusmiljön betraktas som ett riksintresse, men anser inte att denna och hällristningarna skall utgöra ett sammanhängande område.

Kommunen anser att riksintresset tillsammans med rekommendationerna i denna översiktsplan tillsammans vidare utgör ett tillräckligt säkerställande av världsarvsområdet.

Genom utarbetande av råd och anvisningar för placering och utformning av bebyggelse på landbygden kan kommunen medverka till att nybebyggelse ges en god anpassning av till byggnadstradition och kulturlandskap.

Kommunen skulle välkomna en länstäckande inventering av stenbrott, där bl a kulturmiljövärdet bedöms i ett helhetsperspektiv.